

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**TRESTNÁ ČINNOST MLÁDEŽE SE ZAMĚŘENÍM NA STŘEDOČESKÝ
KRAJ**

Autor práce: Martina Karásková DiS.
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost
Forma studia: kombinovaná
Vedoucí práce: JUDr. Milan Šumbera
Katedra: Právních oborů a bezpečnostních studií

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Trestná činnost mládeže se zaměřením na Středočeský kraj vypracoval (a) samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji tímto vedoucímu mé absolventské práce JUDr. Milanovi Šumberovi za cenné rady, věcné připomínky a metodické vedení práce.

Abstrakt

Karásková, M. *Trestná činnost mládeže se zaměřením na Středočeský kraj : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012. 51 s. Vedoucí bakalářské práce : JUDr. Milan Šumbera

Klíčová slova: Kriminalita, agresivita, drogy, převýchova, rodina, prevence

Trestná činnost mládeže je alarmující a stále vzrůstající jev, nejen v České republice. V současnosti trestné činy mládeže sice stagnují či dokonce klesají, ale to nemusí znamenat, že je to trvalý stav. Co je však více znepokojující, je závažnost a nevídaná brutalita jednotlivých činů. Důležitá je prevence před nežádoucími faktory, jakými jsou média, parta vrstevníků, nezáměr rodičů. Mezi nejčastější trestné činy mládeže patří majetková trestná činnost, jako jsou krádeže a vloupání, ale rovněž násilná trestná činnost. Prevence by měla zabránit vzniku nových mladistvých pachatelů. Na prevenci se podílí hlavně rodina a škola. V případě, že prevence zklame nebo se májí účinkem, přichází na řadu převýchovný proces probíhající ve specializovaných ústavních zařízeních pro děti a mládež.

Abstract

Karásková, M. *Trestná činnost mládeže se zaměřením na Středočeský kraj : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012. 51 s. Vedoucí bakalářské práce : JUDr. Milan Šumbera

Klíčová slova: Criminality, aggression, drugs, re-education, family, prevention

Youth crime is an alarming and ever-growing phenomenon not only in the Czech Republic. Currently, youth crime is stagnating or even falling, but that does not mean that it is a permanent condition. What is more worrying is the unprecedented severity and brutality of individual acts. The prevention of adverse factors such as media, peer group, parents' lack of interest is important. The most common youth crimes are property crimes such as theft and burglary, but also violent crime. Prevention should prevent the emergence of new juvenile offenders. The prevention is mainly involved in family and school. If the prevention fails or is failing, a re-education process is necessary which occurs in specialized residential institutions for children and youth.

Obsah

Úvod.....	7
1 Cíle a metodika.....	9
2 Charakteristika trestné činnosti	11
2.1 Základní pojmy	11
2.2 kriminalita mladistvých.....	12
3 Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže	15
3.1 Sociální aspekty preventivních aktivit	17
3.1.1 Rodina	17
3.1.2 Škola.....	19
3.1.3 Parta.....	21
3.1.4 Alkohol a drogy.....	22
3.1.5 Extremismus.....	25
3.1.6 Trávení volného času	27
4 Péče o mladistvé pachatele	30
4.1 Převýchovní proces.....	30
4.2 Prostředky převýchovní práce.....	30
4.3 Ústavní péče a výchova.....	31
4.4 Možnosti psychoterapie	33
5 Probační a mediační služba	36
6 Účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže	40
7 Kazuistika.....	43
Závěr	47

Úvod

Každá lidská společnost má a vždy měla dány normy, určující chování lidí. Jsou to pravidla, psané i nepsané zvyklosti, při jejichž překročení jsou uplatňovány sankce.

Pro mou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Trestná činnost mládeže v České republice se zaměřením na Středočeský kraj, neboť se jedná o téma zajímavé, závažné a aktuální. Krajské ředitelství policie Středočeského kraje se skládá ze třinácti územních odborů a to: ÚO Benešov, ÚO Beroun, ÚO Kladno, ÚO Kolín, ÚO Kutná Hora, ÚO Mladá Boleslav, ÚO Nymburk, ÚO Příbram, ÚO Rakovník, ÚO Praha venkov – Jih, ÚO Praha venkov – Západ, ÚO Praha venkov – Východ, kdy kriminalita na těchto územích je odlišná, což se budu snažit ukázat na podkladě statistiky za rok 2009 a 2010.

V České republice se svou rozlohou Středočeský kraj řadí k největším krajům a patří mezi čtyři kraje, na jejichž území žije více než jeden milion obyvatel. Jeho rozloha zabírá téměř čtrnáct procent z území České republiky a své sídlo má umístěno v hlavním městě Praha.

O kriminalitě dětí a mládeže se velmi často diskutuje v odborných diskusích, ale i mediálně. Delikvence mládeže by měla být v popředí pozornosti vyspělé společnosti, neboť se jedná o jeden z nejzávažnějších sociálně-patologických jevů. V současné době sice počet trestných činů mládeže má klesající tendenci, bohužel jejich závažnost stoupá a přitom se věk pachatelů snižuje, což je velice znepokojující.

Kriminalitu mládeže ovlivňují i média, se kterými se neustále setkáváme. Mají velký vliv na jejich chování, rozhodování, ale i jednání, neboť v období puberty bývají nejen velice snadno ovlivnitelní a i zranitelní. V každém případě je mediální komunikace v dnešní době neodmyslitelnou součástí našeho každodenního života a uniknout jejímu ovlivňování je těžké u dospělých lidí, natož u dětí a mladistvých.

Prevence zločinnosti není novou myšlenkou posledních let, v omezeném měřítku a různými formami byla prováděna i v dřívějších dobách. Mezi průkopníky preventivních snah můžeme nesporně počítat všechny ty právníky a filozofy minulých dob, kteří stanovili za cíl trestu či trestního řízení nápravu pachatele, a nikoli již jen

pouhou odplatu společnosti jedinci, který překročil sankcionované trestně právní normy.¹

Bakalářská práce se nejprve bude věnovat charakteristice trestné činnosti mládeže, následně budou popsány důvody vedoucí mládež k páchání trestné činnosti, možné faktory ovlivňující kriminalitu mládeže a bude představena Probační a mediační služba. V bakalářské práci bude použita odborná literatura, především knihy.

Cílem mé bakalářské práce bude zjistit, z jakých sociálních vrstev pochází především mládež páchající trestnou činností, jaké faktory tuto trestnou činnost ovlivňují, zda a jakým způsobem lze této trestné činnosti předcházet či ji eliminovat. Jakou úlohu zastává Probační a mediační služba, zda má pozitivní vliv v převýchovném procesu mladistvých.

¹ VEČERKA, K. a kol.. *Prevence kriminality*. 21. Publikace, Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p.o., 1997. s. 5. ISBN 80-85821-48-6

1 Cíle a metodika

Cílem mé bakalářské práce bude zjistit, v jakém rozsahu je ve Středočeském kraji páchána trestná činnost mládeže, kdy jednotlivé územní odbory Policie ČR budeme srovnávat a na základě těchto srovnání si uděláme představu, jak alarmující je či není trestná činnost páchána mladistvými v konkrétních okresech celého Středočeského kraje. Jako metodu tohoto srovnání jsem zvolila statistický výkaz Policejního prezidia České republiky.

Rovněž chci ve své práci posoudit jednotlivé faktory ovlivňující kriminalitu mládeže, a jakou mírou se podílí na formování a ovlivňování jedince. Budu se snažit zjistit, jak jednotlivé aspekty sociálního chování, jako jsou rodina, škola, kamarádi (resp. parta) mají silný vliv na jedince a utváření osobnosti, které mohou vygradovat až ke kriminálnímu jednání.

Neméně důležitou složkou, kterou se budu ve své práci zabývat, je otázka probační a mediační služby. Zde nás bude velmi zajímat, jak je tato poměrně nová služba důležitá v otázkách kriminality mládeže. Nalezneme zde odpovědi na často kladené otázky o smyslu této služby. Zaměříme se i na převýchovu mladistvých pachatelů, kdy se blíže podíváme na typy ústavní péče v České republice, jaké jsou prostředky převýchovné práce a možnosti psychoterapie.

Bakalářská práce se bude skládat pouze z teoretické části, která bude zakončena kazuistikou mladistvého pachatele, kde bude na rodinné a osobní anamnéze ukázáno vliv rodiny na postupné degradaci člověka, která vyústí v kriminální jednání a posléze ve špatný konec samotné pozorované osoby.

Při své práci jsem pracovala s literaturou, zejména s monografií, ale i s internetovými zdroji. Zaměřila jsem se hlavně na odbornou literaturu s kriminalistickou a psychologickou tematikou, která je pro téma mé bakalářské práce nejadekvátnější.

Nejvíce jsem čerpala z knihy *Mládež a delikvence* od autorů Matoušek a Kroftová z důvodu, že toto téma je klíčové pro mou práci a autorům se povedlo

nejefektivněji vystihnout důležitost daného. Poté jsem velmi pracovala s knihou Probace a mediace od trojice autorů Štern, Ouředníčková a Doubravová, kdy toto téma je jedním z podtémat mé práce a vzhledem k roku vydání, tj. 2010 i velmi aktuální, nejen z časového hlediska, ale i obsahového.

2 Charakteristika trestné činnosti

2.1 Základní pojmy

droga – je jakákoliv chemická látka, jejíž opakované užívání vede k fyzické a psychické závislosti

extremismus – jsou aktivity verbální, fyzické, které jsou spojené s vyhraněným ideologickým či jiným kontextem, jež jsou vyvíjeny jednotlivými osobami nebo skupinami osob s názory výrazně vybočujícími z uznávaných společenských norem, se zřetelnými prvky netolerance, především národnostní, rasové nebo jiné obdobné nesnášenlivosti

mediace – zprostředkování, je to forma dobrovolného setkání oběti s pachatelem trestného činu v přítomnosti mediátora

mediátor – je prostředník mezi stranami trestního sporu, který pomáhá, vede a organizuje smířčí proces a je nápomocen k dosažení vzájemně přijatelné dohody. Jeho postavení vůči stranám sporu nevyvážené a neutrální vůči předmětu sporu.²

mladistvý – je pojem trestněprávní. Je s ním spojen počátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za spáchaný trestný čin (i přestupek) i zvláštnosti trestní odpovědnosti a trestního řízení proti mladistvým. Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním trestného činu v den, který následuje po dni dovršení patnácti let a končí v den dovršení osmnáctého roku života. Spáchá-li osoba čin jinak trestný v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědná.³

násilí – je obecně nepřijatelné chování jedné osoby vůči druhé, jehož cílem je poranit, ublížit, zabít nebo poškodit

² ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2010. s. 204. ISBN 978-80-7367-757-2

³ CHMELIK, J., et al. *Vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: MV ČR, Sekce personální práce a vzdělávání, 1995. s. 3.

probace – je proces, nejčastěji jde o organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným či odsouzeným, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, individuální pomoc obviněnému a působení na něho, aby vedl řádný život, vyhověl soudem či státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů⁴

2.2 Kriminalita mladistvých

Trestná činnost mládeže patří k nejvýznamnějším problémům v boji s kriminalitou. Jedná se o negativní sociální jev, který porušuje právní řád. Také tato trestná činnost je odlišná od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. Mládež páchá především trestnou činnost se spolupachateli a ve skupině. Při jejím páchání převládá především motivace emotivní, páchání je většinou živelné, tedy nebývá dopředu naplánované a promyšlené. K agresivnímu chování má každý člověk vrozené dispozice, nejvíce osob má průměrné předpoklady. Na základě působení rodiny, různých sociálních skupin, ať již se jedná o sportovní kluby, spoluvrstevnické party apod., může docházet k podpoře a rozvíjení agresivního chování. Na agresivní a násilné chování mají vliv média i různé ideologie. Agresivnímu chování je možné se naučit napodobováním a pozorováním.

Podnětem k páchání trestné činnosti bývá většinou požití alkoholu nebo jiné návykové látky, např. droga zvyšující agresivitu či nepřiměřené reakce. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí např. automobily, motocykly, videa, mobilní telefony, zbraně, alkohol, apod.⁵

V současné době se trestné jednání mládeže posouvá od prosté majetkové trestné činnosti zejména k násilnému získávání věcí, např. loupežím. Mladiství, páchající

⁴ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. Probace a mediace. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2010, s. 206. ISBN 978-80-7367-757-2

⁵ <http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika> (2011-10-02)

násilnou trestnou činností, jsou při útocích zpravidla velmi brutální. V případě, že nejsou vybaveni dostatečnou silou, používají ke svým útokům různé zbraně.

Ze statistického výkazu Policejního prezidia ČR vyplývá, že v roce 2009 se mládež dopustila ve Středočeském kraji 89 násilných činů, kdy nejvíce a to 13 bylo spácháno na ÚO Rakovník a ÚO Kladno, o proti tomu nejméně bylo spácháno na ÚO Nymburk a ÚO Benešov a to po 2 činech. V porovnání s rokem 2010 bylo mládeží spácháno 51 násilných činů, kdy nejvíce a to 11 bylo spácháno na ÚO Kladno. Na ÚO Rakovník nebyl spáchán mládeží žádný násilný trestný čin. Z tohoto vyplývá, že se násilná trestná činnost mládeže snížila.

Pokud porovnáme majetkové trestné činy, tak tyto převládají nad násilnými trestnými činy. V roce 2009 se mládež dopustila 258 činů, kdy nejvíce a to 68 bylo spácháno na ÚO Kladno a 35 činů na ÚO Rakovník, o proti tomu nejméně 2 činy byly spáchány na ÚO Praha venkov-Západ. V roce 2010 se mládež dopustila 291 majetkových trestných činů, nejvíce a to 44 bylo spácháno na ÚO Beroun a 43 na ÚO Kladno. Z tohoto porovnání vyplývá, že majetková trestná činnost spáchaná mládeží oproti roku 2009 vzrostla.

Mladiství pachatelé dle statistik páchají převážně majetkovou trestnou činností, kdy se nejvíce jedná o krádeže věcí z motorových vozidel, vloupání do víkendových chat, vloupání do bytů, zpronevěru.

Mladiství pachatelé se také dopouštějí násilných trestných činů /provinění/, které jsou ovšem proti majetkové trestné činnosti asi tak desetkrát v menší míře. Jedná se především o úmyslné ublížení na zdraví a loupež. V některých případech se bohužel dopouštějí i brutálních vražd.

Ve středočeském kraji byly v roce 2009 spáchány mladistvými 2 vraždy a to jedna v ÚO Praha venkov – východ a v ÚO Mělník. V roce 2010 nebyla spáchána mladistvými ve Středočeském kraji vražda žádná. Z tohoto vyplývá, že mladiství delikventi se dopouštějí těchto činů skutečně v malé míře.

Na tyto statistiky mají vliv i sociální faktory v okresech, ve kterých převládají. Těmito vlivy jsou zejména prostředí, kdy například v okresech Kladno a Rakovník je větší množství tzv. nepřizpůsobivých občanů, zejména z řad romské populace, než v jiných okresech. Tím pádem je i vyšší nezaměstnanost a vyšší konzumace alkoholu a nealkoholových drog. To se významně podepisuje na výše uvedených černých číslech. Dalším faktorem je, že u těchto osob je snížena snaha tuto situaci nějakým způsobem řešit a rovněž se o své potomky efektivně postarat. Snadno takto vzniká efekt, nám dobře známý např. ze států třetího světa v Jižní Americe, který se velmi rychle osvojil pod názvem „děti ulice“.

3. Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže

Faktorů, které ovlivňují kriminalitu mládeže, je poměrně hodně. Dříve se uvádělo, že významnou roli hraje inteligence pachatele. Souvislost mezi inteligencí a delikvencí byla začátkem minulého století několikrát zkoumána a bylo provedeno několik stovek výzkumů na toto téma. V posledních 20 letech však začínají být autoři opatrní k vynášení jednoznačných závěrů. Přesto je několika statistickými výzkumy dokázáno, že více se trestných činů dopouští jedinci s nižší a průměrnou inteligencí, než jedinci s vysokým inteligenčním kvocientem.⁶

Důvodů vedoucí mládež k trestným činům je více, nelze říci, který je ten hlavní. Při formování osobnosti mají rozhodující roli především rodina, známí a přátelé. Ve výchově se v rodinách delikventů, děti a mladiství usměrňují extrémně tvrdou disciplínou nebo nevšímavostí. Mladiství delikventi žijí především ve špinavých, přeplněných a zanedbaných rodinách bez pocitu vlastní pohody. Tráví mnoho času mimo domov v partách, s pocitem uvolněnosti. Nedostatek morálních zásad v rodinné výchově, životních zkušeností, ne zcela uspokojivá citová a mravní výchova, ale i téměř žádné vhodné volnočasové aktivity, které by mladistvé zaujaly, vedou k páchání trestné činnosti.

Příčiny kriminality mládeže jsou vnitřní a vnější. Mezi vnitřní patří genetické příčiny a mezi vnější sociální prostředí, ve kterém jedinec žije. Mezi nejčastější příčiny, vedoucí mladistvé k páchání trestných činů patří škodlivý vliv party, v níž skupina těchto lidí užívá drogy, prosazuje rasovnou nesnášenlivost apod., rozvrácené rodiny, pobyt dítěte v dětském domově, kriminalita členů rodin, frustrace pramenící z nedostatečné seberealizace, nespokojenost a psychické poruchy jedince.

Mezi škodlivé faktory, které mají vliv na trestnou činnost mládeže, řadíme: alkohol, hrací automaty, drogy, špatné vzory, výchova v rodině, závadové party, záškoláctví, nevhodné či malé možnosti trávení volného času, násilí ve sdělovacích prostředcích, atd.

⁶ KONRÁD, Z. et. al. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. 1. vyd. Praha: PA ČR, 1995. s. 203. ISBN 80-901923-0-0

Vznik kriminálního chování bývá často spojen s výskytem psychických poruch, a to nejen u pachatele, ale nezřídka i v jeho sociálním okolí. Kriminologické výzkumy i soudní praxe dokládají, že jde o jeden z nejfrekventovanějších a zároveň velmi obtížně ovlivnitelných činitelů. Zdroj psychických poruch je možno hledat v oblasti dědičnosti, avšak značná část těchto problémů – dle anamnestických studií těchto případů – vzniká nevhodnou socializací a edukací.⁷

Nemoc či fyzická abnormita může být také příčinou delikventního chování, např. úraz hlavy. Pokud fyzické postižení osoby komplikuje natolik její psychický vývoj, může vést nejen ke konfliktu se společností, ale také se zákonem.

Jedním z faktorů, který ovlivňuje kriminalitu, je pohlaví. Některé zdroje uvádí, že dívky, ženy páchají desetkrát méně přestupků trestných činů než chlapci, muži. Jedním z příčin tohoto nepoměru může být odlišná výchova. Tato teorie předpokládá, že dívky jsou pod větším monitoringem ze strany rodičů. Určitou roli může hrát fakt, že dívky vyspívají dříve než chlapci. Dalším z častých vysvětlení je přirozená agresivita mužů, která je ovlivňována hormonem testosteronem.⁸

Mezi faktory, které preventivně ovlivňují kriminalitu mládeže, patří trest. Níže uvedené složky jsou významné pro preventivní účinek trestu právě ve své propojenosti. Aby trest působil preventivně, musí být:⁹

- dostatečně přísný, aby zde došlo k eliminaci určitého pozitivního výsledku (výtěžku), který přinesli spáchání deliktu a tím se delikt „nevyplatil“
- dostatečně jistý, neodvratný, aby přísnost trestu mohla působit
- realizován v co nejkratší době, aby pachatel mentálně spojil újmu z potrestání se samotným deliktem

Badatel Pestello (1984) provedl výzkum u středoškoláků, kdy zkoumal působení faktorů přísnosti, neodvratnosti, rychlosti při potrestání závadového školního chování a

⁷ VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 21. publikace. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p. o., 1997. s. 24. ISBN 80-85821-48-6

⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2003. s. 33. ISBN 80-7178-226-2

⁹ VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 21. publikace. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p. o., 1997. s. 14-15. ISBN 80-85821-48-6

došel k závěru, že výše uvedené faktory zvyšují strach z důsledku takového jednání a dochází ke snižování závadového jednání.

3.1 Sociální aspekty preventivních aktivit

Jediným nástrojem kontroly kriminality nemůže být systém trestní justice sám o sobě. Z tohoto důvodu je prevence směřována nejen do oblastí rodiny, školy, ale i volného času.

3.1.1 Rodina

Jedním z důvodů, proč děti a posléze mladiství páchají trestnou činnost, je vzor v rodinném prostředí, neboť zde získává jedinec základní stupnici hodnot, jejichž prostřednictvím se připravuje na společenský život. Kriminální dráha dítěte často začíná tam, kde rodiče absolutně selhali. Rodiče bez morálních ani etických hodnot, vychovávají opět problémové jedince. Především děti vidí svůj vzor v rodičích a u blízkých příbuzných, s nimiž jsou v častém osobním styku. V případě standardně fungující rodiny, je jen velmi malé procento dětí a posléze mladistvých vydávající se na kriminální dráhu. Převážná většina mládeže, páchající trestnou činnost pochází z nefunkčních rodin. Rodiče těchto dětí neplní výchovnou roli, neboť otcové nebo i matky dětí a následně mladistvých převážnou část svého života tráví nebo trávili ve výkonu trestu odnětí svobody. V rodině, bez přítomnosti základních etických a morálních hodnot jsou ideální podmínky pro růst malých zločinců. U těchto osob dochází v dětství ke strádání z nedostatku citových či smyslových podnětů.

Mladiství páchající trestnou činnost pochází též z rodin rozvedených, i když dle statistik rostoucí rozvodovost a její dopad na vývoj jedince není tak hrozivý. Srovnání statistických údajů ukazuje, že rozvodovost neznamená, že by dítě nežilo alespoň s jedním ze svých rodičů a vyrůstalo s příbuznými, pěstouny či ve výchovných institucích. Počet dětí žijících alespoň s jedním rodičem se podle dlouhodobých statistických trendů naopak postupně zvyšuje.¹⁰ Je ovšem velmi obtížné určit, jaký vliv na socializační působení bude mít rozvod pro další generaci.

¹⁰ JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: vydává Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p.o., 2004. s. 42. ISBN 80-7312-038-0

Občas patří mezi rizikové rodiny i ty, které disponují s dostatečným finančním kapitálem, neboť zde se rodiče soustředí především na svoji kariéru a zajišťování finančních prostředků a již jim nezbývá dostatek času na výchovu svých potomků. Tento nedostatek času kompenzují svému dítěti nákupem různých drahých dáreků. V těchto rodinách má potomek dostatek finančních prostředků, aby si mohl koupit vše, po čem zatouží. Mezi vrstevníky bývá oblíbený, neboť mu nečiní žádné problémy ostatní někde pozvat. Tyto děti se nudí, dopouští se trestné činnosti, užívají drogy a domnívají se, že když mají dostatek finančních prostředků, mohou si dovolit vše.

Do rizikového prostředí náleží také i rodiny s velkým počtem potomků. V rodinách bývá málo finančních prostředků, rodiče nemohou i při sebelepší vůli všem dětem zajistit vše co by potřebovaly. Vzhledem k tomu se děti z těchto rodin nemohou vyrovnat svým movitějším vrstevníkům, následně se začínají dopouštět drobných krádeží, jejich trestná činnost narůstá, až do loupežných přepadení.

Také v rodinách s více dětmi, s nežádoucím upřednostňováním jednoho před druhým, vede k nezdravé soutěživosti sourozenců, vyústující v nesnášenlivost a v agresi. Odstrkované dítě a posléze mladistvý si hledá vrstevníky, mezi kterými by bylo uznáváno a přijato. Vše potřebné většinou nachází v partě, v níž se cítí dobře a bere ji za svou rodinu, nevdá mu, že se tito lidé dopouští různé trestné činnosti. Uznání je pro něho nejdůležitější.

Nezletilí a mladiství páchají trestnou činností ve snaze se vyrovnat svým vrstevníkům z bohatších rodin. Přejí si mít to samé jako oni, ale rodinné zázemí jim není schopno tyto věci poskytnout. Touha chtěné věci vlastnit je silnější. Jedná se především o poslední model mobilního telefonu, elektroniku, značkové oblečení. V těchto případech se jedná o takzvaně konzumní způsob života. V okamžiku zisku věcí, se cítí rovnocenně se svými vrstevníky a v tomto momentě se přestávají cítit méněcennými. Jejich uspokojení při získávání těchto věcí potlačuje způsob získání, ať už se jedná o krádež prostou či loupežné přepadení.

3.1.2 Škola

Škola je institucí, která se vedle rodiny také přímo podílí na výchově dětí a mládeže. Její povinností je preventivní působení zejména v oblasti vzdělávání a rozvíjení rozumové stránky dětí. Při plnění těchto úkolů spolupracuje s rodiči, popřípadě s dalšími orgány jako jsou různá zájmová sdružení, nebo hlavně Orgán péče o děti a mládež.

Orgán péče o děti a mládež /OSPOD/ je instituce, která zastupuje v řízeních zájmy dítěte, o kterém se rozhoduje. Dále dohlíží na problémové rodiny, ve kterých žijí děti a mladiství s poruchami chování, které se dopustily trestných činů. Pracovníci OSPODu do těchto rodin dochází, provádí v nich kontroly, poskytují pomoc rodičům a také předkládají možná řešení k odstranění vzniklých problémů. Také pomáhají řešit některé rodinné situace týkající se dětí, pokud není důležité rozhodnutí soudu. OSPOD může také podávat návrhy na soudní rozhodnutí ve věcech nezletilých dětí, jedná-li se například o nařízení ústavní výchovy dítěte. Rodina a dítě se dostanou do evidence pracovníka v případě, že se rodina ocitne v krizové nebo jinak nepříznivé situaci, například dítě či mladistvý se dopouští násilí, neplní povinnou školní docházku, užívá drogy a potřebuje pomoci. O tomto se pracovník dozvídá sdělením od občanů, na základě žádosti soudu k provedení šetření v konkrétní rodině, ale i z vlastní iniciativy.

Škola je považována za druhý hlavní sociální systém, který je odpovědný za socializaci mládeže. Úloha školní výchovy v prevenci kriminality je velmi významná.¹¹

Jedná se o státem účelově vytvořenou instituci k systematické výchově a vzdělávání. Mezi hlavní pedagogické funkce, které v současné době plní náleží:

- ucelený systém, subvencovaného ze státního rozpočtu nebo soukromých zdrojů, je podmíněn splnění přísných kritérií akreditačního řízení, realizovaného prostřednictvím orgánů Ministerstva školství České republiky

¹¹ VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 21. publikace. Praha: Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p. o., 1997. s. 22-23. ISBN 80-85821-48-623

- je primárním státem řízeným zdrojem informací, ve všeobecné i úzce specializované rovině znalostí
- koncepce systému vzdělávání je nastavena k pozvolnému, harmonickému rozvoji všeobecných znalostí a speciálních dovedností, jež nelze získat pouhou zkušeností z neorganizovaného a neřízeného života mimo školu
- při řádném dodržování povinné školní docházky je systém školství primárním garantem výchovy mládeže v příznivě výchovném prostředí, do doby, vlastní etablance ve společnosti
- systém výchovy a vzdělání je nastaven k eliminaci, pro společnost, nepřijatelného chování

Škola je nedílnou součástí dennodenního životního prostředí mládeže. Osobnost učitele v určité míře ovlivňuje vztah mladistvého ke škole, ale nejen ke škole samotné. Tato vazba či vztah je důležitá i pro budoucí život, kdy ho přímo či nepřímo ovlivní a formuluje jeho vlastní osobnost. Systém pravidelné docházky je realizován podle předem připraveného harmonogramu vzdělávání, s plynulou gradací počtu a náročností vyučovacích předmětů. Jedná se o sociální instituce, v níž mládež formuje své názory a nastavuje žebříček hodnot. Mezi školou a rodiči je důležitá a nevyhnutelná vzájemná aktivní komunikace, z důvodu správného a včasného řešení případných nedostatků ve výchově a vzdělání. Převážná většina problémových žáků pochází z rodin disfunkčních, v nichž rodiče primárně nemají zájem komunikovat a participovat se školou na výchově vlastních potomků.

Základními kriminogenními faktory ve školské výchově lze označit především tyto:¹²

- nepravidelná školní docházka
- špatný prospěch
- nevhodné chování k učitelům, žákům
- arogantní přístup učitele k žákům
- špatná spolupráce rodičů se školou
- nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy

¹² CHMELIK, J., et. al. *Vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: MV ČR, Sekce personální práce a vzdělávání, 1995. s. 8.

3.1.3 Parta

Každý člověk má potřebu se sdružovat v kolektivu, tato potřeba mladistvých je velmi silná. Parta je pro mnohé mladistvé a nezletilé jako rodina. Především z důvodu nefunkčnosti rodiny a někdy i školní neúspěšnosti. V partě dochází u těchto osob k seberealizaci, k uspokojování potřeb, nachází zde pocit sounáležitosti i bezpečí, který doma postrádají. Tito lidé si připadají důležití, uznávaní i užiteční.

Problém nastává, pokud se parta začne chovat agresivně či rasově nesnášenlivě. V některých partách dochází k užívání drog a alkoholu, což vede k následné delikvenci. Většinou jsou to rvačky, ale i vandalizmus či násilí, neboť se jedinci v partě vzájemně podporují. A pokud jsou také ovlivněni alkoholickými či jinými omamnými látkami, jsou při následných útocích agresivnější, kdy se snaží demonstrovat sílu a jejich cílem je imponovat svým vrstevníkům, získat u nich uznání, obdiv a úctu.

Pachatelé násilných útoků dosahují nižšího vzdělání. Mají problém se i vyučit v učebním oboru. Raději než do školy, tak chodí mimo ni, schází se ve skupinkách a páchají jakoukoliv trestnou činností. V partě se cítí anonymně vůči okolí, přebírají postoje, názory party a vzhlíží k vůdčí osobě kolektivu (party).

Pro rizikovou mládež z disfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory. Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím: tím spíše jím není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel, ohrožované despotickým trestáním rodičů apod. I pro dítě vychované funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok: obstát v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „v pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty.¹³

Každá parta má určité nároky na konformitu, kterou se odlišuje od ostatních skupin a to např. oblékáním, vyjadřováním, úpravou zevnějšku /barva a střih vlasů/, preferováním určitého hudebního žánru, konzumací drog, chováním nejen k opačnému pohlaví, ale i k rodičům.

¹³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 84-85. ISBN 80-7178-226-2

Mládež, která vyrůstá v nefunkční rodině, má větší potřebu být partou přijata, než mládež, která má dobré rodinné zázemí. Na tyto děti má vůdce party velký vliv, neboť se mu chtějí zalíbit, být přijati a on této situace využívá. Aby byl člen do party přijat, musí ve většině případů projít vstupním rituálem, kdy mu je uložen nějaký úkol. Většinou se jedná o krádež nebo jiný protiprávní čin, kdy jeho splněním se člověk stává právoplatným členem. Ze skupiny je velmi těžké vystoupit, neboť je mu vyhrožováno ostatními členy skupiny, že jeho čin nebo činy budou oznámeny policii.

Některé party vede ke kriminální činnosti trávení svého volného času na diskotékách a v hernách, kdy se jim posléze na tuto pro ně zábavu nedostává dostatek finančních prostředků a jsou nuceni si je opatřit nezákonným způsobem. Většinou se jedná zpočátku o drobné krádeže, které posléze přerostou v organizované akce s následným překupnictvím odcizených věcí, ať již ve spolupráci se zastavárnami či bazary, až po náhodný prodej. Jsou také party, které vede ke kriminální činnosti pouze nuda, neboť si neumí najít smysluplné využití volného času.

Rozlišujeme dvě skupiny delikventně jednajících mládeže:¹⁴

- Stabilní a integrované skupiny – vznikají obvykle v prostředí, v němž jsou delikventní normy akceptovány i dospělými, dospělí v něm do jisté míry slouží jako učitelé mládeže. U nás jim např. odpovídají gangy romských kapsářů.
- Neintegrované a nestabilní skupiny – obvykle vysoce násilnické, vznikají v nestabilním prostředí, v němž chce mládež ukázat svou sílu a nebojácnost.

3.1.4 Alkohol a drogy

Alkohol je nejrozšířenější a nejčastěji v našem kulturním prostředí užívanou psychoaktivní látkou, společností běžně akceptovanou, neboť je užívána od starověku. Alkohol řadíme jako drogu číslo jedna. Alkohol je běžně celodenně dostupný v prodejnách potravin (sítě hyper – super marketů a večerek), čerpacích stanic s celodenním provozem a v restauračních zařízeních. Masivní propagace alkoholu je prostřednictvím masmédií – televize, kino, rádia, tiskoviny, billboardy a dále rovněž

¹⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 87-88. ISBN 80-7178-226-2

akcemi producentů diskoték, festivalů apod. Mladistvým jsou alkoholické nápoje podávány především na diskotékách, zpravidla se jedná o pivo.

Alkohol v časném dospívání patří k nejdůležitějším rizikovým faktorům ve vztahu k řadě problémů. Jedním z možných vysvětlení je to, že alkohol narušuje rozvoj sociálních a jiných dovedností, které jsou potřebné pro úspěch v dalším životě. Mezi školní úspěšností a nadměrným konzumem alkoholu je statisticky významný vztah, který lze interpretovat tak, že mezi studenty s horším prospěchem je vyšší výskyt nadměrného konzumu alkoholu.¹⁵

Alkohol napodobuje účinek mnoha drog, působí podobně jako kokain či amfetaminy. Alkohol působí na mozek, svaly, snižuje poznávací a rozhodovací funkce, vyvolává pocit vzrušení a štěstí. Současně vyvolává pocity podobné při užití léku Valia a dalších zklidňujících léků. Požitý alkohol odstraňuje zábrany a úzkost.

Vědci posuzovali vliv alkoholu na mozek jako celku i na jednotlivé jeho funkce, jako je abstraktní myšlení, plánování a schopnost kontrolovat vlastní chování. Zjistili, že výkon mozku v těchto oblastech byl postižen dokonce i poté, co se koncentrace alkoholu v krvi snížila na úroveň, kterou si již lidé neuvědomují.¹⁶

Pro děti a mladistvé je požívání alkoholu o to zrádnější, že jejich organismus není tak odolný, jako organismus dospělého člověka a v poměrně krátké době dochází k závislosti na něm. Je to o to horší, pokud rodiče těchto dětí jsou také konzumenty alkoholu a tento mají doma volně přístupný. Nejohroženější skupinou jsou děti alkoholiků. Jsou rovněž případy, kdy sami rodiče dávají svým dětem alkohol, a to i v útlém věku. Nejprve, aby dítě ochutnalo nebo, aby rychleji usnulo, a rodič se takto mohl nerušeně věnovat své zálibě. Když dítě povyroste či se stane již mladistvým, rodič – alkoholik takto nabídne alkohol, aby měl společnost a nemusel konzumovat sám.

Alkohol zvyšuje agresivitu a podstatným způsobem se podílí na násilných trestných činech, při kterých dochází ke znásilnění. Existují vědecky doložené příčinné

¹⁵ NEŠPOR, K., *Zůstat střízlivý*. 1. vyd. Brno: Host, 2006. s. 117-118. ISBN 80-7294-206-9

¹⁶ <http://drogy.doktorka.cz/vliv-alkoholu-mozek> (2011-10-15)

souvislosti mezi pitím alkoholu a sexuálně deviantním chováním, alkoholem a násilným chováním sportovních fanoušků a alkoholem a další násilnou kriminalitou mládeže.¹⁷

Lidé pod vlivem alkoholu se častěji dopouštějí především násilných trestných činů a častěji se stávají i jejich oběťmi. Zanedbávají svoji péči o zevnějšek, hygienu, reagují impulzivněji a ukvapeněji.

Drogová závislost dětí, mladistvých je velkým problémem nejen v naší republice, kdy obstarání drogy je velmi snadné. Drogy odstraňují nejistotu, zábrany, obavy, napomáhají kontaktům a dodávají sebevědomí. Nejsilněji jsou ohroženi mladí lidé ve věku mezi dvanácti a osmnácti lety. Výzkumy prokázaly, že lidé závislí na drogách byli dříve poživatelé alkoholu. Osoby drogově závislé páchají trestnou činnost včetně násilné, aby drogu získaly, a posléze trestnou činnost páchají pod vlivem této drogy.

Faktická společenská nebezpečnost nealkoholových drog je u nás zatím mnohem menší než např. nebezpečnost piva. Také množství trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu je nesrovnatelně větší než množství trestných činů spáchaných pod vlivem nealkoholových drog. Kriminalizace uživatelů drog problémy postižených lidí ani společnosti neřeší, ale násobí. Uživatel potřebuje především léčení. Trestní postihování závislých lidí jen za to, že užívali drogu – aniž se dopustili jiné trestné činnosti, je neracionální, neefektivní a nehumánní.¹⁸

Přílišné užívání drog ovšem poškozuje nejen narkomana, ale i blízké lidi v jeho okolí. Jedná se především o rodinu a přátele. Rodinní příslušníci se velmi často snaží drogově závislým pomoci, kdy jejich pomoc je většinou neefektivní, neboť mladiství, kteří propadli závislosti, jsou nepřátelští a nedůvěřiví. Nezbytností je vyhledat terapeuta, který se bude mladistvému věnovat a důležité také je, aby závislý člověk také pomoci chtěl. K těmto účelům jsou zřízena centra pro drogově závislé.

¹⁷ GÖHLERT, F., Ch., KÜHN, F. *Od návyku k závislosti*, 1. vyd. Praha: Ikar, 2001. s. 47. ISBN 80-7202-950-9

¹⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2003. s. 88-89. ISBN 80-7178-226-2

3.1.5 Extremismus

K nárůstu extremistických projevů dochází za určitých společensko-ekonomických podmínek, kdy mezi průvodní jevy patří nárůst zločinnosti zvyšování počtu asociálních osob atp. V České republice je extremismus ovlivňován ideologicky a průvodním jevem je jeho zvyšující se trestná činnost, doprovázená agresivním jednáním vůči odlišným jedincům nebo skupinám.

Projevy extremismu mohou mít řadu podob, a to např. terorismus, jehož nástrojem je teror, činnost různých náboženských sekt, nebo také rasově motivovaná trestná činnost, jejíž společensky nejzávažnější příčinou je rasismus.¹⁹

V České republice není rasově motivovaná trestná činnost příliš často páchána, přesto v současné době zaznamenáváme její nárůst. Pokud se ovšem, ale tato trestná činnost vyskytne, jsou většinou její důsledky tragické a to ať již pro jednotlivce nebo celé rodiny.

Rasově motivovanou trestnou činnost převážně páchají sociálně narušené osoby, ve většině případů jde o osoby mladistvé. Věkový průměr pachatelů se však snižuje až pod hranici trestní odpovědnosti, tedy pod patnáct let. Podle sociálního složení jde převážně o pachatele s nízkým vzděláním, neukončeným středoškolským vzděláním nebo učně, pachatele s nízkými příjmy bez sociálního zázemí. Rasově motivované útoky jsou pro ně seberealizací, útekem z reality jejich společenské, osobní, pracovní i ekonomické neúspěšnosti. Považují se za „budovatele nového společného řádu“, který vyřeší všechny problémy tím, že odstraní Romy, Židy nebo jiné, podle nich hlavní příčiny jejich neúspěšnosti.²⁰

Pachatelé, kteří páchají rasovou trestnou činnost, bývají často pod vlivem alkoholu, ve skupině ve které dochází ke zvýšení agresivity a jejich kuráže. Ve skupině se cítí nejen anonymně, ale také především bezpečně. Tito jedinci citově strádají, často jednají v afektu, jsou impulsivní a labilní.

¹⁹ CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001. s. 57. ISBN 80-7201-265-7

²⁰ CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001. s. 61. ISBN 80-7201-265-7

V převážné většině je tato trestná činnost páchána příslušníky či příznivci hnutí SKINHEADS. Jejich objekty napadení jsou především Romové a cizinci s rozdílnou barvou pleti. Při těchto napadeních nehraje žádnou roli věk nebo pohlaví poškozených. Předmětem útoku jsou jak osoby, tak i majetek. Dochází k devastaci, napadání jejich majetku a to jak obydlí, tak i motorových vozidel.

Institutem pro výzkum veřejného mínění byly zjištěny možné příčiny extremismu s následujícími závěry:²¹

- většina extremistů – členů a příznivců extremistických hnutí jsou mladí lidé
- vůdčí osobnosti extremistických hnutí jsou lidé vyznačující se sklonem k mesiášství, megalomanií
- řadoví členové a příznivci hnutí se rekrutují v převážné míře z mladých lidí, mladistvých, kteří se dostali na okraj společnosti z důvodu např. ztráty rodinného zázemí
- nejrizikovější skupinou je mládež. Přispívají k tomu i skutečnosti, že mládež nesusazuje strach o majetek a prosperitu rodiny
- mladým lidem vyhovuje černobílé vidění světa a koncentrace problému do jednoduchých hesel, hledání nepřitele, který je za vše odpovědný, je platným členem, se kterým se počítá, který problémy může řešit sám nebo se na jejich řešení spolupodílet
- věk sám o sobě není dostačujícím důvodem náležením mladých lidí k extremistickým hnutím
- nezralý mladý člověk, hledající jednoduchá řešení, snadno podléhá vlivu demagogů, kteří mu „černobílé“ vidění světa předkládají a nabízejí mu, aby se účastnil řešení věci agresivními akcemi
- současnost je vnímána jako bezperspektivní a příznivci extremistických hnutí v ní nevidí místo pro seberealizaci

²¹ CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001. s. 14-15. ISBN 80-7201-265-7

Je nezbytné tyto extremistické útoky vnímat jako vysoce společensky závažný, nebezpečný jev a takto k němu přistupovat. Společnost musí hledat pravidla a podmínky pro trvalé nekonfliktní soužití.

3.1.6 Trávení volného času

Smysluplné vyplnění volného času dětí a mladistvých je důležité z hlediska prevence možné kriminality. Nevhodně trávený volný čas, nuda a touha se nudy zbavit vedou k trestné činnosti jedinců. Je důležité volit takové volnočasové aktivity, které je naplňují, jsou pro ně atraktivní a baví je.

V současné době nás na každém kroku obklopuje televize, rozhlas, internet. Rozhlas působí na emoce člověka, při jeho poslouchání si obraz pouze představuje a vlastní fantazie a představivost může zcela volně pracovat.

Televize je audiovizuální médium, patřící k vrcholu masových médií, kdy nemůže být pochyb o vlivu na socializaci mládeže. Čas, který mládež věnuje sledování televize, je mnohem větší, než ostatní činnosti, kterým se ve volném čase věnují. V každé domácnosti je alespoň jeden televizor, jež zapínáme i jako kulisu. Pořady sledované v televizi mohou mladistvé rozvíjet a to především, pokud jsou to pořady výchovné, kulturní, vědecko-populární, vědomostní apod.. Bohužel v televizi jsou často vysílány pořady zcela nevhodné pro děti a mládež, neboť jsou plné zloby a nenávisti. Je důležité si uvědomit, že škodlivý vliv na děti a posléze mládež může mít násilí fiktivní, tak i skutečné.

Mladí lidé v České republice nejčastěji sledují soukromou stanici Nova, jejíž socializační působení hodnotí skupina expertů jako nejškodlivější. Stanice Nova je mezi čtyřmi celostátními stanicemi hodnocena experty nejvýše v těchto čtyřech škálách „negativních jevů“:²²

- špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj

²² MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 103. ISBN 80-7178-226-2

- samoučelné zobrazování násilí a jeho zlehčování
- vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost
- agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám

Dětem a posléze mladistvým, kterým není věnována především ze strany rodičů dostatečná výchova, a tudíž tráví příliš mnoho času u televizorů, začnou být tzv. vychovávané televizí, kdy přejímají vzory a druhy chování, od kterých by je rodiče odrazovali.

Častěji využívaným médiem než televize se začíná stávat internet. Internet je velmi rozšířená sociální síť, velmi využívaná nejen dospělými, ale i mládeží a dětmi, patřící neodmyslitelně k současnému způsobu života. Internet může být dobrým sluhou, ale zlým pánem. Velmi záleží, k jakému účelu jej využíváme, neboť je zdrojem mnoha informací. Důležitým kritériem je jaké a za jakým účelem jsou informace vyhledávány. Internet je anonymní medium, velmi potřebné nejen pro dospělé, ale také magicky přitažlivé pro děti a mládež. Komunikace v rámci sociálních sítí na internetu je stále významnější záležitostí mladistvých. Mohou zde hrát různé hry, sledovat pořady, mezi sebou komunikovat a tak podobně. V současné době mládež komunikuje více po sociální síti než osobně a tímto ztrácí sociální kontakt, který nahrazuje virtuálním. Rádi také hrají bojové hry plné krve a zabíjení, posléze si v tomto virtuálním světě připadají neohrožení, nepostradatelní, neboť zde již jen pasivně vraždění nepřihlížejí, ale aktivně se jej účastní, a pokud je nepřítel ve hře usmrtí, tak se přeci nic neděje, neboť jsou nesmrtelní a opět ožijí.

Rodiče nezvládají kontrolovat své děti a pořady sledující v televizi, stejně jako typy počítačových her, které hrají. Násilí, které je prezentováno v médiích, vede u dětí a posléze mladistvých k agresivním projevům. Děti si násilí zafixují jako normální a zcela běžné.

Podle výsledků psychologických výzkumů má negativní účinky televizní násilí především u těch dětí, jež jsou k násilnému chování disponovány:²³

²³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 106. ISBN 80-7178-226-2

- dědičnými a konstitučními faktory
- rodičovským nezájmem či nepřátelstvím
- příslušností ke skupinám, jež sdílejí deviantní normy

4. Péče o mladistvé pachatele

Péče o mladistvé pachatele je dána souladem výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy s Listinou základních práv a svobod. Ústavní nebo ochranná výchova je soudem nařízena dítěti či nezletilému v případě, že je jeho vývoj narušen v důsledku nedostatečné péče rodičů nebo v důsledku asociálního chování.

4.1 Převýchovný proces

Převýchovný proces je činnost, která se zaměřuje na postupné odstraňování poruch chování, přičemž má své formy a metody. Převýchovný proces a převýchova se uskutečňuje ve speciálních výchovných zařízeních pro děti a mládež. Do těchto zařízení jsou umísťováni obtížně vychovatelní jedinci s poruchami chování, kdy samotná převýchova jedince začíná již okamžikem jeho umístění. Jedná se o dlouhodobý proces, který je ovlivňován řadou prolínajících se okolností, např. osobnostní výbava, doba fixace nevhodného chování, atp...

Cílem převýchovy je náprava jedince, jeho respektování sociálních norem, změna žebříčku hodnot a postojů, reedukace a resocializace. Při reedukaci se upravují nebo napravují povahové vlastnosti a chování, aby se odstranily negativní postoje a rozvinuly nevyvinuté osobnostní vlastnosti.

4.2 Prostředky převýchovné práce

Mezi prostředky převýchovné práce patří: hra, práce, režim a prostředí. Všechny tyto prostředky jsou velmi důležité, každý z těchto prvků má svoji nezastupitelnou úlohu v převýchově jedince.

- hra – pěstuje morální vlastnosti, motivuje, učí jedince sebeovládání, včetně zvládání afektivních projevů
- práce – je účinná i tam, kde jiné prostředky selhaly, fyzická práce pozitivně ovlivňuje charakterové vlastnosti, vede k vytrvalosti a svědomitosti
- režim – pomáhá budovat dynamický stereotyp, má své principy /společenské – dodržování norem/, /hygienické – pravidelnost/, pedagogické

- prostředí – na převýchovu má vliv lokalita umístěného zařízení

4.3 Ústavní péče a výchova

V padesátých letech dvacátého století vznikla jednotná síť ústavů pro děti a mládež, kdy byly založeny výchovné ústavy pro mládež, dětské domovy se zvýšenou výchovnou péčí atp.

V současné době máme šest typů ústavní péče a to:

- diagnostické ústavy pro děti
- diagnostické ústavy pro mládež
- dětské výchovné ústavy
- dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí
- výchovné ústavy pro mládež
- výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí

Do ústavní péče jsou umísťovány děti s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, děti, které do péče svěřili sami rodiče nebo osoby odpovědné za jejich výchovu a dále děti svěřené do ústavní péče soudem, neboť vyžadovali okamžitou pomoc.

Ústavní výchova je výchovné opatření, nařízené soudem v případě vážného ohrožení nebo narušení výchovy dítěte a jiné výchovné opatření by nevedlo k nápravě a nebo z důvodu, že rodiče nemohou ze závažných důvodů výchovu dítěte zabezpečit.

Pro obtížně vychovatelnou mládež jsou zřízena speciální výchovná zařízení, kdy se jedná o internátní zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy. Speciální výchovná zařízení se dělí dle typu navštěvované školy, stupně mravního narušení, dle věku a pohlaví.

Do těchto speciálních výchovných zařízení patří:

- dětský výchovný ústav – zařízení internátního typu, do kterého jsou umístováni jedinci od deseti do patnácti let věku s nařízenou ústavní výchovou, kteří mají asociální sklony. Tito svěřenci nemohou svévolně opouštět prostory ústavu. Tento ústav zajišťuje také vzdělání a převýchovu.
- dětský výchovný ústav se zvýšenou výchovnou péčí – přerazuje se sem mládež z dětského výchovného ústavu, která v tomto zařízení nebyla úspěšná. Dále jsou zde umístovány děti s antisociálním chováním a nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou ve věku od deseti až patnácti let.
- dětský výchovný ústav s výchovně léčebným režimem – zde jsou umístováni děti se zjištěnou přechodnou či trvalou duševní chorobou, které nemohou být umístěny v jiných zařízeních pro výkon ústavní či ochranné péče. Zde jsou umístovány pouze na dobu nezbytně nutnou a to po osmi jedincích.
- výchovný ústav pro mládež – jde o zařízení pro mravně narušenou mládež ve věku patnáct až osmnáct let, s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. Ústav zabezpečuje převýchovu svěřenců a jejich přípravu na povolání v rozsahu vzdělání odborných učilišť nebo praktických škol. Všichni svěřenci ovšem tuto možnost nemají.
- výchovný ústav pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí – zde jsou umístováni mladiství s vyšším stupněm mravní narušenosti. Jsou zde i svěřenci z výchovného ústavu pro mládež, u kterých tamní převýchova nebyla úspěšná.
- výchovný ústav pro mládež s ochranným režimem – jedná se o zařízení pro mladistvé s výrazným antisociálním chováním a opakovanými útoky. Jsou zde zřizovány pouze pracovní výchovné skupiny.
- výchovný ústav pro mládež s výchovně léčebným režimem – jedná se o nový typ péče s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou pro mladistvé, kteří trpí mimo poruch chování také nějakou další vadou, např. závislostí na návykových látkách. Ovšem charakter jejich poruchy není tak závažný, aby museli být umístěni do zdravotnického zařízení nebo ústavu sociální péče, ale současně nemohou být zařazeni do jiného typu školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.
- výchovný ústav pro děti a mládež – zde jsou umístováni jedinci od deseti do osmnácti let s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. Zřizují se v místech, kde nelze odděleně provozovat dětský výchovný ústav a výchovný ústav pro

mládež. Nedostatkem je ovšem přenášení negativního chování starších svěřenců na mladší.

- výchovný ústav pro nezletilé matky – je určen pro dívky do osmnácti let s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou a jejich dětem. Je zaměřena na proces převýchovy, ale i na utváření pozitivního postoje k vlastnímu mateřství a převzetí zodpovědnosti za sebe i dítě.

Střediska výchovné péče tedy poskytují speciálně pedagogické a psychologické poradenství, terapii dětem, dopívajícím a jejich rodinám. Péče je zaměřena na odstraňování, zmírňování výchovných poruch, které již vznikly a dále na prevenci vzniku dalších výchovných poruch. Mladým dospělým, kteří byli propuštěni z ústavní výchovy, poskytují pomoc při začleňování do společnosti.

Ve Středočeském kraji jsou zřízena tři střediska výchovné péče a to v Kolíně, Slaném a Příbrami. Na území hlavního města Prahy: Praha 12 - Modřany, Praha 4 - Jižní město, Klíčov - Praha 9. Výchovné ústavy jsou zřízeny v Kutné Hoře, v Obořišti – zde je výchovný ústav pro chlapce, v Liběchově. Diagnostické ústavy na území Středočeského kraje a Prahy pro mládež: Praha 2, Praha 4 – Hodkovičky, pro děti /cizince/ - Praha 5, Dobřichovice.

4.4 Možnosti psychoterapie

Psychoterapie patří mezi důležité prvky jak účinně ovlivňovat rizikovou mládež. Otázkou zůstává, jestli je možné určitou formu psychoterapie paušálně aplikovat jako vhodnou při práci s rizikovou mládeží. Ve větší míře se používá psychoterapie skupinová oproti psychoterapii individuální. V zařízeních pro rizikovou mládež se často využívají prvky terapeutické komunity a doplňkově se používají např. relaxační techniky.

Při působení na mladistvé delikventy je nutné věnovat pozornost zejména jejich snahám odmítnout odpovědnost za své chování a tendencím porušovat práva ostatních.

Nelze opomíjet, že oni sami nemají zpravidla zájem měnit své postoje a chování. Pomoc přijímají tehdy, když je k tomu někdo donutí nebo když jim to přináší výhody.²⁴

Ve výkonu trestu odnětí svobody se uplatňují především formy skupinové práce a to: diskusní skupiny, sociálně výchovkové skupiny, skupinové poradenství, skupiny aktivního sociálního učení, skupinová psychoterapie.

Cílem diskusní skupiny je poskytnout mladistvým delikventům různé informace, hodnotit nejrůznější životní situace a tím rozvíjet jejich schopnosti v rozhodovacích procesech.

Samotná diskuse vytváří ve skupině prostor pro přijímání odpovědnosti za své projevy chování, nutí členy skupiny k aktivitě a zvyšuje jejich komunikační dovednosti založené na argumentaci. Na základě zpětnovazebních informací může u členů skupiny docházet ke korekci postojů a hodnot.²⁵

Sociálně výchovkové skupiny jsou zaměřeny na systematicky plánovaném přístupu k ovlivňování skupinových procesů a chování těchto jedinců ve skupině. Cílem je rozvoj komunikačních schopností vězňů, osvojování si těchto dovedností, získávání sociálních zkušeností a zvyšování své sociální způsobilosti. U těchto jedinců také současně dochází k hlubšímu sebepoznání.

Skupinové poradenství je zaměřeno zejména na pomoc mladistvým delikventům při řešení jejich aktuálních náročných životních situací. Odsouzení v těchto skupinách hovoří i o svých negativních emocích, které souvisejí s jejich aktuálními problémy, kdy se snaží naučit vyrovnávat s frustracemi, které jsou nedílnou součástí života. Pokud pochopí souvislosti mezi vlastními emocemi a kriminálním chováním, měli by také lépe porozumět svým problémům a svůj život vidět také mnohem realističtěji.

Cílem skupiny aktivního sociálního učení je pomoci mladistvým delikventům vytvořit podmínky pro návrat do běžného života. Je důležité, aby mladiství vězni byli

²⁴ JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: vydává Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p. o., 2004. s. 340. ISBN 80-7312-038-0

²⁵ JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: vydává Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p. o., 2004. s. 342. ISBN 80-7312-038-0

schopni včas rozpoznat situaci, ve které většinou selhávají. V takovém případě musí umět zabránit sebedestruktivnímu chování.

Skupinová psychoterapie má ve vězeňských podmínkách především léčebně výchovný charakter, kdy je využívána skupinová dynamika. Odsouzení si vyměňují názory, analyzují své problémy a vzájemné vztahy v neformální atmosféře, která panuje ve skupině.

Účast v diskusní skupině by měla napomoci mladistvému delikventovi získat vhled do své aktuální reálné životní situace a ujasnit si svůj postoj k trestné činnosti, které se dopustil. Skupinové poradenství je cíleno především na to, aby si vězeň uvědomil příčiny svého sebedestruktivního chování a vyrovnal se s problémy svého současného života.²⁶

²⁶ JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: vydává Themis, nakladatelství Tiskárny MV, p.o., 2004. s. 351. ISBN 80-7312-038-0

5. Probační a mediační služba

Probační a mediační služba je organizace zřízená zákonem a působí v širokém rámci celého trestního řízení. Pomáhá s řešením konfliktů vyvolaných trestnou činností a zajišťuje, organizuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů. Dále zprostředkovává dohody mezi poškozeným a obviněným ve věci náhrady škody.

Cílem Probační a mediační služby je připravit pro státní zástupce či soudce podmínky pro uložení opatření nebo alternativní sankce a také je jejím cílem začlenění pachatele či obviněného do společnosti bez dalšího porušování zákonů.

Smyslem mediační činnosti je odstranění příčin, které vedly pachatele ke spáchání trestného činu a urovnat konflikt pachatele s poškozeným, kdy následně mediátor vypracovává zprávu pro soudce nebo státního zástupce.

Pracovník Probační a mediační služby (dále jen PMS) se setkává s obětí i pachatelem, toto setkání je z jejich strany zcela dobrovolné a je v období před vynesením rozsudku soudem. Určený pracovník přistupuje k podezřelému nestranně. O případech se určení pracovníci dozvídají především od policejního orgánu, tyto střediska také mohou samostatně kontaktovat poškození, obvinění a jejich blízcí.

Práce s mladistvými tvoří specifickou oblast činnosti PMS, specialisté na práci s mládeží působí v jednotlivých střediscích. Služby jsou bezplatné a mohou se na ni obracet i samotní mladiství.

Cílem činností PMS v přípravném řízení a řízení před soudem je posílit výchovné působení na mladistvého pachatele tak, aby se do budoucna zdržel dalšího protiprávního jednání.²⁷ Pokud povaha případu umožňuje, dává se přednost tzv. odklonu od standardního trestního řízení. Státní zástupce či soudce při rozhodování přihlíží k aktivitě pachatele a přístupu k věci.

²⁷ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 131. ISBN 978-80-7367-757-2

Náplní činnosti pracovníka v přípravném řízení a řízení před soudem u mladistvých a dětí mladších 15 let je především:²⁸

- příprava podkladů – jde o písemné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého, návrh na využití odklonu v trestním řízení pro státního zástupce, soudce pro mládež apod.
- jednání s kurátory, pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školami, středisky výchovné péče
- zprostředkování kontaktu na jiné odborné služby (psycholog, pedagogicko-psychologická poradna)
- zprostředkování společného jednání s poškozenými – mediace mezi obětí a pachatelem
- jednání a poskytování pomoci poškozeným
- jednání o náhradě škody
- předjednání a volba vhodného opatření, např. výchovné opatření, probační program, společensky prospěšná činnost apod.

U mladistvých pachatelů se mediace osvědčuje, neboť se většinou jedná o prvopachatele, kteří chtějí upřímně své jednání odčinit. Na mladistvého může mít také velký výchovný dopad setkání s obětí a konfrontace s následky trestného činu a tímto se může snížit opakování páčání trestné činnosti. Pracovníci PMS také u uložených alternativních trestů dohlížejí na jejich plnění.

Provázanost s úkony v trestním řízení bývá také důvodem pro omezený časový prostor, který má PMS v konkrétní věci k dispozici. Zpráva o výsledku mediace má být státnímu zástupci či soudci zaslána tak, aby neúměrně neprodlužovala trestní řízení.²⁹

V praxi dochází k realizaci mediace v poměrně malém množství případů a to i přes velkou snahu pracovníků. Důvodů je více. Jedním z nich je nezájem o společné setkání ze strany poškozeného, protože oběť mívá z tohoto setkání s pachatelem obavy, v těchto případech jde především o seniory. V některých případech by se oběť

²⁸ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 131. ISBN 978-80-7367-757-2

²⁹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 57. ISBN 978-80-7367-757-2

s pachatelem ráda sešla, ale má obavy z možné následné pomsty pachatele. Tyto obavy ze setkání mají především poškození, kteří bydlí s pachatelem ve stejné ulici či čtvrti. V některých případech za odmítnutím lze hledat neochotu poškozeného do celého procesu aktivně vstoupit. Pachatel je většinou ochoten se mediace zúčastnit, neboť si uvědomuje nebezpečí trestního řízení a hrozící sankce. Pokud má na společném setkání zájem pouze jedna strana, tak není možné pokračovat v přípravách společného setkání a pracovník hledá společně s klienty jiné možnosti k odstranění způsobené újmy. Mezi obětí a pachatelem může také dojít k dohodě, jako u mediace, kdy dohoda je uzavřená zprostředkovaně a to aniž by se obě strany setkaly.

Jedním z důležitých úkolů mediátora je zajistit bezpečí oběti a zvážení rizik společného setkání s pachatelem. I přes pečlivé vyhodnocení rizik může dojít k nečekanému vývoji situace a traumatizující zátěži pro oběť. Společné setkání může mít také rizika pro pachatele. Oběť nepřijme jeho omluvu nebo požaduje nepřiměřeně vysokou náhradu za způsobenou škodu.

Součástí odborné praxe pracovníka je návštěva pachatele v místě bydliště, jehož úkolem je zmapovat jeho sociální zázemí, vztahy v rodině a k okolí a poznat přirozené sociální prostředí pachatele.

Pracovníkem je vyhotovená zpráva, obsahující podklady pro rozhodnutí soudu či státního zástupce a také návrh, jak lze z pohledu pracovníka PMS ve věci rozhodnout.

Velká část realizovaných mediací vyústí v rozhodnutí státního zástupce či soudce o podmíněném zastavení trestního stíhání podle § 307 trestního řádu. Jde o nejčastěji využívaný odklon v rámci trestního řízení využitelný u přečinů se souhlasem obviněného. Pachatel musí splnit několik podmínek obsažených v příslušném ustanovení zmíněného § 307: „... musí se k činu doznat, nahradit škodu způsobenou trestným činem, popř. uzavřít dohodu s poškozeným nebo učinit jiná potřebná opatření k její náhradě...“. Dále musí být toto rozhodnutí dostačující s přihlédnutím k osobě pachatele, jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu k podmíněnému zastavení trestního stíhání.³⁰

³⁰ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 57. ISBN 978-80-7367-757-2

Soudce nebo státní zástupce v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání stanovuje zkušební dobu šest měsíců až dva roky. Obviněný má povinnost během zkušební doby uhradit způsobenou škodu poškozenému.

V dnešní době je Probační a mediační služba pro společnost nemalým přínosem, neboť dochází ke zrychlení, zefektivnění, zjednodušení trestního řízení a také, což je neméně důležité, ke snížení zatíženosti soudů. Bohužel může také být postupování vhodných věcí k mediaci orány činnými v trestním řízení i vnímáno jako komplikace, bránící v rychlém vyřízení trestní věci.

6. Účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je upraven zákonem č. 218/2003 sbírky. Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví.

Účelem zákona je projednávání protiprávních činů, kterých se dopustili nezletilí nebo mladiství a dále sleduje užití účinných opatření. Řízení se musí vést tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování protiprávních činů. Sankční opatření, která se uplatňují vůči mladistvým pachatelům, jsou výchovným zásahem, trest je jedním ze základních výchovných prostředků, které společnost ukládá.

Trestný čin spáchaný mladistvým nazýváme provinění a u dítěte mladšího patnácti let činem jinak trestným. Soudy pro mládež mladistvým ukládají pouze výchovná, ochranná a trestní opatření.

Mezi výchovná opatření patří: probační program, napomenutí s výstrahou, dohled pracovníka probační a mediační služby, výchovné povinnosti a výchovná omezení. Mezi výchovné povinnosti patří: náhrada škody způsobená proviněním, bydlení s rodiči apod. Mezi výchovná opatření patří: změna bydliště s předchozím oznámením pracovníkovi, zákaz návštěv určitého místa, kontaktování se s určitými osobami apod.

Účel výchovného opatření spočívá v usměrnění způsobu života mladistvého, preventivně působí před dalším střetem se zákonem a podporuje správné vedení mladistvého.

V průběhu trestního řízení může soud pro mládež se souhlasem mladistvého uložit výchovné opatření. Výchovné opatření může uložit i státní zástupce a to v přípravném řízení také se souhlasem mladistvého. Souhlas s výchovným opatřením může mladiství odvolat prohlášením v přípravném řízení státnímu zástupci, který vede řízení nebo může souhlas odvolat prohlášením, zaslaném soudu pro mládež, do pravomocného skončení řízení.

Účelem ochranných opatření je chránit společnost před páčáním provinění mladistvými a pozitivně ovlivňovat jejich vývoj. Mezi ochranná opatření patří: ochranná výchova, zabezpečovací detence, ochranné léčení, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Mladistvému lze uložit pouze ochrannou výchovu. Ochranná výchova představuje jediné ochranné opatření, které lze uložit v případě, že se dopustí činu jinak trestného. Účelem ochranné výchovy je chránit společnost a příznivě ovlivnit sociální a duševní vývoj mladistvého. Uložit ochrannou výchovu mladistvému může pouze soud za podmínky, že nepostačuje uložení některého z výchovných opatření uvedených § 15 až § 20 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Pro uložení výchovné ochrany je základní podmínka a to uznání mladistvého vinným pro provinění.

Ochranná výchova se mladistvému ukládá, jestliže nepostačuje uložení některého z výchovných opatření. Ochranná výchova může trvat až do dosažení osmnáctého roku mladistvého, ale v případě, že by bylo v zájmu mladistvého prodloužení ochranné výchovy, je toto možné a soud pro mládež ochrannou výchovu prodlouží až do dovršení devatenáctého roku.

Soud pro mládež může uložit ochrannou výchovu dítěti, pokud spáchalo čin, za který trestní zákoník ukládá až výjimečný trest a to za podmínky, že dítě dovršilo v době spáchání činu dvanácti let a bylo mladší patnácti let.

Zabezpečovací detence je druh ochranného opatření, které je mladistvými vykonáváno ve zvláštním ústavu, do kterého se umisťují pachatelé trestných činů, trpící závažnou duševní poruchou a jsou pro společnost mimořádně nebezpeční. Jsou to především osoby vysoce agresivní, sexuální devianti, u kterých na podkladě znaleckých zkoumání bylo zjištěno, že se v budoucnu opět dopustí závažné trestné činnosti.

Ochranné léčení ukládá soud, pokud pachatel činu jinak trestného není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný. Aby mohlo být uloženo ochranné léčení, nestačí spáchání činu jinak trestného osobou ve stavu zmenšené přičetnosti nebo nepřičetnosti. Také se musí dokázat nebezpečnost pachatele na svobodě a důvodná obava, že tato osoba opět spáchá závažný útok na zájmy

chráněné trestním zákonem pod jejich vlivem. Ochranné léčení může soud uložit i vedle trestu anebo při upuštění od potrestání.

U většiny lidí vyvolá spáchání trestného činu nevoli, nesouhlas a odsouzení. Čím je trestný čin brutálnější, tím větší nevoli vyvolá, zvláště pokud se takového činu dopustí mladiství. Člověk očekává a oprávněně, spravedlivé potrestání takového činu. Pokud je navíc takovýto čin medializován, o to víc je sledován až do konce. Po uložení trestu obyčejně pocítujeme uspokojení. Pachatel byl uznán vinným a potrestán.

7. Kazuistika

Michal se narodil jako čtvrté dítě v rodině, v níž matka měla již tři děti. Matka byla rozvedená a žila s o pět let mladším druhem, otcem Michala. Michal se narodil v termínu, ale v době, kdy byla matka v pokročilém stupni těhotenství, ji druh fyzicky napadl, kdy ji kopal a některé údery směřovaly i na břicho. Musela být odvezena sanitou do nemocnice k ošetření, ze které byla na vlastní žádost druhého dne propuštěna domů. Michal se narodil v termínu, ale asi ve dvou měsících onemocněl a posléze byl hospitalizován v nemocnici. Jako malý býval poměrně často nemocen.

Otec Michala byl alkoholik s násilnickými sklony, bez zálib se základním vzděláním. V žádném zaměstnání nevydržel delší dobu. Po požití alkoholu velmi agresivní, kdy bil i nevlastní děti. V takovém okamžiku bylo lepší se mu vyhýbat.

Rodina se před narozením Michala dvakrát stěhovala. Po jeho narození otec sice pracoval, ale příliš se o svého syna nestaral. Po práci vždy chodil do restaurací popíjet, domů se vracel pod vlivem alkoholu a rodině chyběly finanční prostředky. Matka se snažila, aby se toto dětí příliš nedotklo, ale neúspěšně. Děti se nemohly účastnit různých akcí, např. lyžařského výcviku. K večeři měli většinou chléb s marmeládou nebo nějakým levným salámem s přesně určeným počtem koleček na osobu.

Matka Michala byla autoritativní k dětem, vyučena. Po mateřské dovolené nastoupila matka také do zaměstnání a syn do školky. Dojížděli autobusem do 30 km vzdáleného města, kdy Michal musel vstávat každý všední den po páté hodině ranní. Ve školce byl oblíbený, ale příliš často nemocný. Z tohoto důvodu s ním matka zůstávala doma a věnovala mu více času než ostatním dětem. Posléze mu vznikaly výhody a úlevy, které byly odůvodněny jeho častými nemocemi.

Když Michal dosáhl pěti let, rodina se přestěhovala do města. Také v této době se matka rozešla s druhem. Z jedné strany to bylo pro rodinu velmi těžké, ale z druhé strany velká úleva, neboť skončila doba velké nervozity a teroru. Otec na Michala alimenty nezasílal nebo jen sporadicky.

Matka si našla ve městě práci a posléze také brigádu, aby zabezpečila chod rodiny. Ani přes její snahu si rodina v žádném blahobytu nežila. Z tohoto důvodu měla stále méně času na syna a ostatní děti. Starost o Michala přešla na sourozence, zejména na nejstaršího. Ten musel bratra doprovázet do školky, ze školky a neustále hlídat.

V šesti letech nastoupil Michal do první třídy základní školy. Z počátku se jevilo vše v pořádku. Michal se v hodinách snažil, ale učení mu příliš nešlo, nestíhal a posléze si jej vybrala i učitelka, kdy ho neustále napomínala, okřikovala a psala poznámky. Matka s Michalem navštívila Pedagogicko-psychologickou poradnu, kde mu diagnostikovali dyslexii. I přes tuto diagnózu učitelka ve škole mu nepřizpůsobila výuku. Michal se učil hůř a hůř, škola ho vůbec nebavila. Posléze začal chodit i za školu. Když se o tomto matka dozvěděla, snažila se mu domluvit a rozumně vysvětlit důsledky jeho chování. Ve škole mu veškerou absenci omluvila. Michal si ze svého jednání a dobré vůle matky ponaučení nevzal.

V sedmé třídě propadl z několika předmětů a tento ročník opakoval. Otec se o syna vůbec nezajímal. Nebral si ho k sobě, ani mu nikdy nic nekoupil, a to ani o vánocích nebo narozeninách. Několikrát byli spolu v kontaktu, kdy si však nedokázali k sobě najít cestu. V této době jej pouze podporoval v alkoholu a štvál proti matce. Michal se k sourozencům choval dobře, fyzicky je nenapadal, spíš si žil ve vlastním světě.

Ve čtrnácti letech matka našla doma v koupelně ležet ve vaně jeho bezvládné tělo. Propadla hysterii, neboť si myslela, že přišla o svého syna. Snažila se přivést k životu, neboť zjistila, že puls ještě má, sice slabý, ale má. Zavolala rychlou záchrannou službu a byl převezen do nemocnice. Před vanou na zemi ležela prázdná plata po lécích, které ji Michal vzal z lékárníčky v koupelně. Předávkoval se léky, ale naštěstí nebyly příliš silné. V nemocnici se lékařům podařilo Michala zachránit. Byl přizván i psycholog, který se snažil zjistit příčinu Michalova jednání, ale ten odmítl zcela spolupracovat, uzavřel se do sebe a rodina se nikdy nedozvěděla důvod jeho jednání. Ještě několik dní byl na pozorování v psychiatrické léčebně, ale ani v tomto zařízení nespolečně pracoval. Po pár dnech byl propuštěn domů.

Problémy s Michalem narůstaly, nechodil do školy, začal ve velké míře popíjet alkohol a také byl obviněn z krádeže. Z těchto důvodů na návrh matky a úřadu byl umístěn na šest týdnů do dětského diagnostického ústavu. Zde za ním byla matka i se sestrou na návštěvě, kdy při této příležitosti dostal vycházku. Michal se zdál být spokojený, v ústavu panoval řád, který musel dodržovat. Po propuštění z diagnostického ústavu určitou dobu dodržoval pravidla, na kterých se s matkou dohodl. Poté se vše vrátilo do starých kolejí.

Michal ukončil základní školu sedmou třídou. Poté byl přijat na učební obor sklář. Zde pobýval na internátě. Z počátku se vše jevílo velmi slibně. Líbilo se mu na praxi, sklářství ho bavilo. Bohužel jej nebavila škola, do které posléze přestal docházet. Také vznikl problém na internátě. Občas se popral a nezaplatil stravu. Nechtěl zde již být ubytovaný. Také žádal po matce opětovně peníze na stravu, i přes to, že již je na tento účel obdržel. Nechtěl říct, za co peníze určené na stravu utratil. Co konkrétně se na internátu událo, matka neví. Domnívá se, že se stal obětí šikany. Tento učební obor Michal nedokončil a již ke konci druhého ročníku odešel.

Po určitý čas bydlel s matkou, která ho živila. Bohužel se z bytu začaly ztrácet různé věci. Nejprve to byly drobné věci přestupkové hodnoty, ale později se ztrácely i věci vyšší hodnoty. Michal začal pít alkoholické nápoje a často se dostával do šarvátek. Byl obviněn z krádeže a výtržnictví. U soudu za oba trestné činy dostal podmínku. Byl umístěn do výchovného ústavu, kdy při propustkách jezdil za svým kamarádem. Matka si nepřála, aby ji jezdil navštěvovat. Po propuštění z výchovného ústavu bylo Michalovi osmnáct let, neuznával autoritu, rád si dělal vše po svém. Byl ovšem manuálně velmi zručný, chválili si ho i na praxi v učilišti. Z počátku si našel brigádu, bohužel mu nebylo za práci zapláceno. Měl pocit křivdy a zklamání. Na zimu odjel na hory, kde pracoval na pozici číšníka, což se mu velmi líbilo a plánoval si opět další sezónu strávit takto na horách.

Po návratu z hor mu byl přidělen sociální byt o velikosti 1+0. Tento byt mu pomohla vybavit matka se sestrou a Michal také nastoupil do stálého zaměstnání ve firmě. Zde pracoval pouze tři měsíce, nebyl schopen poslouchat nadřízeného a byl propuštěn. Následně byl registrován na úřadu práce. Půjčil si peníze od společnosti Provident, které se snažil splácet, ale půjčka byla nad jeho možnosti. Stále nemohl najít

zaměstnání a sociální dávky na splácení půjčky nestačily. Úroky stále narůstaly. Při návštěvě matky, která mu občas uvařila, se svěřil, že má potíže s půjčkou. Tuto půjčku za něho posléze zaplatila s příslibem, že ji peníze bude postupně splácet, jakmile si najde zaměstnání.

Krátce po dovršení osmnácti let si Michal našel přítelkyni, do které se bezhlavě zamiloval. Ihned se k němu nastěhovala do bytu, ve kterém však nic nechtěla dělat. Využívala Michalovu slepotu zamilovanosti a nechávala se od Michala vyživovat. Na začátku léta mluvil Michal se svou sestrou, kdy byl plný ideálů. Když mluvil, zářili mu oči a dokonce se i pousmál. Tento jev byl u něj zvláštností, úsměv využíval jen sporadicky. Již dlouho sestra neviděla Michala tak šťastného. Rozpovídal se o tom, že opět začal brigádně pracovat. Měl velké plány do budoucnosti, kdy chtěl v zimě opět odjet pracovat na hory a také chtěl mít s přítelkyní dítě. Sestra na chvíli uvěřila, že se jejímu bratrovi maluje růžová budoucnost, která odežene ta černá mračna, která se nad ním drží celý život. O to tvrdší byl po týdnu pád na zem zvaný realita, když ji matka sdělila, že Michala objevila v bytě oběšeného. Na stole po něm zůstal ležet jen dopis na rozloučenou napsaný roztřesenou rukou a skrápěný slzami na malém kousku ušmudlaného papíru, zakončený slovy: ...odpusťte mi, nezvládl jsem to.

Závěr

Ve své bakalářské práci, kterou jsem nazvala Trestná činnost mládeže v České republice, jsem se věnovala tématu, které je dnes velmi aktuální a vzhledem ke věku osob i ožehavé. V posledních letech stoupá počet trestných činů, sílí jejich závažnost a stupňuje se brutalita způsobu spáchání. Otřesnější na tomto stavu je skutečnost, že tento jev již není jen devízou dospělých, ale i mladistvých.

V úvodu jsem se dotkla statistik za rok 2009 a 2010, ze kterých vyplynulo, že není územní obvod, který by přímo dlouhodobě dominoval, jak majetkové trestné činnosti, tak násilné. Násilná trestná činnost se v roce 2010 snížila, oproti tomu majetková, se zvýšila. Toto však nemusí být konstantní jev.

Mládež, poslední dobou silně ovlivněna různými médii, se nechává těmito médii strhnout a násilí viděné v televizi, na různých serverech internetu (mezi nejrozšířenější lze uvést kanál sdílených videí YouTube, který je mezi mládeží nejoblíbenější) infiltrují do reálného života. To se týká, zejména násilných trestných činů.

Internet se stal rovněž prostředkem a pomocníkem k páčání trestné činnosti, jejichž hlavními pachateli jsou právě mladiství, kteří internet každodenně používají a nejlépe mu rozumí. U cyberšikany, se zpočátku může jednat o “nevinný“ žert, který může vyústit až k trestnému činu či napomáhání k trestnému činu.

Na formování budoucího mladistvého pachatele má vliv zejména rodina a rodinné prostředí. Je velmi malá pravděpodobnost, že z harmonické rodiny vzejde mladistvý pachatel trestné činnosti. Není to však vyloučené, ale na tom se mohou podílet další faktory a aspekty, které ho takto svedou na scestí. Ať již to jsou genetické předpoklady (a to zejména v případech osvojení, kdy neznáme rodiče dítěte a dopředu nevíme, které geny zdědilo), které se projeví naplno až později nebo začlenění se do některé sociální skupiny. V sociálních skupinách, hlavně v těch extremistických, jsou dána určitá vnitřní pravidla, kdy udržení se ve skupině či se správně začlenit, je povinností tato pravidla akceptovat a splňovat, i když se v některých případech jedná o spáchání trestné činnosti (výtržnost, krádež atd.).

Na páchání trestné činnosti mladistvými mají zásadní vliv prostředky k vytvoření si závislosti, jakými jsou zejména alkohol, návykové látky nebo hrací automaty. Nejen z důvodu, že ve většině případů vyvolávají agresivitu, ale také hlavně proto, že tyto prostředky nejsou levnou záležitostí a mládež si opatřuje tyto prostředky trestnou činností.

Ve své bakalářské práci jsem došla k názoru, že ke snížení trestné činnosti mládeže je důležitá prevence, která má své kořeny v rodině a škole. Neméně důležitá je spolupráce s různými organizacemi, orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), probační a mediační službou, a to nejen v případě prevence, ale i když se trestný čin stal, a lze ještě mladistvému pomoci a odvrátit od recidivy.

V případech, kdy již prevence není možná a ostatní opatření se mají účinkem, je soudem nařízen výkon ústavní nebo ochranné výchovy, který se uskutečňuje ve speciálních výchovných zařízeních pro děti a mládež.

Na závěr své bakalářské práce jsem zařadila kazuistiku o případu Michala, která je založena na skutečných událostech. Zde lze názorně vidět, jak se rodinná anamnéza může podílet na formování osobnosti dítěte, a posléze mladistvého, které vede ke kriminálnímu jednání a může již vyústit ke ztrátě lidského života. V tomto případě k sebevraždě.

Seznam použitých informačních zdrojů

Monografie

Knihy:

KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, a.s., 1995. 114 s. ISBN 80-7187-022-6.

CHMELÍK, J. *Vyšetřování trestné činnosti mládeže a páchané na mládeži v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: MV ČR, Sekce personální práce a vzdělávání, 1995. 48 s.

CHMELÍK, J. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 366. publikace. Praha: Linde a.s., 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7.

BLATNÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. *Predikce vývoje pachatele*. 1. vyd. Praha: IKSP, 2008. 216 s. ISBN 987-80-7338-075-5.

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Linde, 2004. 144 s. ISBN: 80-7201-493-5.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2.

MATOUŠEK, O., MATULOVÁ, A., KOPOLDOVÁ, B., CHALUPOVÁ, J., HALÍK, T. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 1996. 87 s. ISBN 80-7178-064-2.

MUSIL, J., et al. *Kriminalistika*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 987-80-86708-81-2.

ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 1996. 131 s. ISBN 80-7178-088-1.

SCHELLEOVÁ, I. a kol.. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004. 250 s. ISBN 80-86432-82-3

SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola Evropských a regionálních studií, 2009. ISBN 987-80-86708-81-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 430 s. ISBN 80-246-0956-8.

VEČERKA, K. a kol.. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. 21. Publikace. Praha: Themis, 1997. 159 s. ISBN 80-85821-48-6.

VEČERKA, K., et al. *Mládež v kriminologické perspektivě*. 1. vyd. Praha: Kufř, 2009. 129 s. ISBN 978-80-7378-079-3.

ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. 238 s. ISBN 80-86473-08-2.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

Elektronické informační zdroje:

b.a. *Kriminalita a delikvence – Charakteristika*. 2011 (cit. 2011-10-02)

Dostupné na internetu:

<http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

b.a. *Vliv alkoholu na mozek*. 2003 (cit. 2011-10-15)

Dostupné na internetu:

<http://drogy.doktorka.cz/vliv-alkoholu-mozek>

SMOLKOVÁ, Lucie. *Legislativa*. 2010 (cit. 2011-10-23)

Dostupné na internetu:

<http://www.anv.cz/legislativa/224-zakon-c-1092002>

SPENCER, Chris. *Rostoucí zneužívání drog mezi dospívající mládeží*. 2009 (cit. 2011-10-20)

Dostupné na internetu:

<http://cs.artiklelonline.com/rostouci-zneuzivani-drog-mezi-dospivajici-mladezi>